

TOMAS AKVINIETIS

SUMA PRIEŠ PAGONIS

TREČIOJI KNYGA. APVAIZDA. 155–158 SKYRIAI

Summa Contra Gentiles. Book III. Providence. Chapters 155–158

CLV SKYRIUS

KAD ŽMOGUI REIKIA MALONĖS PAGALBOS NORINT IŠTVERTI GĖRYJE

- [1] Žmogui reikia dieviškosios malonės pagalbos dar ir tam, kad išvertų gėryje.
- [2] Mat kiekvienam, kuris pats savaime linkęs keistis, reikia kokio nors nejudančio judintojo pagalbos, kad laikytųsi vieno. O žmogus keičiasi iš blogo į gerą ir iš gero į blogą. Todėl jam reikia dieviškosios pagalbos, kad visą laiką, tai yra nuolatos, būtų gėryje.
- [3] Dar. Žmogui reikia dieviškosios malonės pagalbos dėl tų dalykų, kurie pranoksta laisvo apsisprendimo galias. Tačiau buvimas gėryje iki pat pabaigos nėra pavaldus laisvo apsisprendimo galiai. Tai akivaizdu iš to, kad laisvo apsisprendimo galia susijusi su tais dalykais, kuriuos galima rinktis. O tai, kas pasirenkama, yra koks nors atskiras veiksmas. Tačiau toks veiksmas yra tai, kas vyksta čia ir dabar. Todėl tai, kas pavaldus laisvam apsisprendimui, yra tai, kas dabar daroma. O ištvėrmė reiškia ne tai, kas vyksta dabar, bet tai, kas nuolatos vyksta. Todėl tas padarinys, kuris yra ištvėrmė gėryje, pranoksta laisvo apsisprendimo galią. Vadinasi, žmogui reikia dieviškosios malonės pagalbos, kad išvertų gėryje.
- [4] Toliau. Nors žmogus savo valia ir laisvo apsisprendimo galia yra savo veiksmų šeimininkas, tačiau jis nėra savo prigimtinių galių šeimininkas. Todėl nors jis

| Dail. Beato Angelico

RAKTAŽODŽIAI: Tomas Akvinietis, Suma prieš pagonis, malonė, meilė, tikėjimas, viltis.

KEY WORDS: Thomas Aquinas, Summa Contra Gentiles, grace, love, faith, hope.

yra laisvas ko nors norėti arba nenorėti, tačiau jis negali padaryti taip, kad to, ko panorėjo arba pasirinko, visada norėtų. O ištvermė reikalauja būtent to, kad valia nuolatos norėtų būti gėryje. Todėl ištvermė nėra pavaldi laisvo apsisprendimo galiai. Vadinasi, žmogui reikia dieviškosios malonės pagalbos, kad ištvertų gėryje.

- [5] Be to. Jeigu yra daugybė vienas po kito veikiančių veiksmų, kurių vienas veikia paskui kitą, tai jų veikimo tęstinumo priežastimi negali būti nei kuris nors vienas jų, nes nė vienas neveikia nuolatos, nei visi kartu, nes veikia ne tuo pat metu. Todėl veikimo tęstinumo priežastimi turi būti kas nors aukštesnis, kuris nuolatos veikia, kaip tai įrodo Filosofas aštuntoje *Fizikos* knygoje¹, kad gyvūnų kartų kaitą lemia tam tikra aukštesnė, amžinai veikianti priežastis. Tarkime, kad koks nors žmogus atkakliai ištveria gėryje. Vadinasi, daugybę kartų iki pat pabaigos jis nuosekliai ir laisvai apsisprendžia siekti gėrio. Vadinasi, tas ištverme vadinamas nuolatinis gėrio siekimas negali būti nulemtas kurio nors vieno tų apsisprendimų, nes nė vienas jų neveikia nuolat. Taip pat negali lemti visi kartu: kadangi jie nėra kartu, tai negali kartu būti kieno nors priežastimi. Todėl tenka pripažinti, kad to tęstinumo priežastimi yra kas nors aukštesnis. Todėl žmogui reikia aukštesniosios malonės pagalbos, kad ištvertų gėryje.
- [6] Taip pat. Jeigu yra daugybė į vieną tikslą nukreiptų dalykų, tai visą jų tvarką iki tol, kol jie pasiekia tikslą, palaiko į tikslą kreipiantis pirmasis veiksnys. Tačiau tame, kuris ištveria gėryje, yra daugybė motyvų ir daugybė veiksmų, siekiančių vieno tikslo. Todėl būtina, kad visos tų motyvų ir veiksmų tvarkos priežastimi būtų pirmoji į tikslą kreipianti priežastis. Bet jau parodyta², kad į galutinį tikslą žmogus nukreipiamas dieviškosios malonės pagalba. Vadinasi, dėl dieviškosios malonės pagalbos yra visa tvarka ir gerų veiksmų tęstinumas tame, kuris ištveria gėryje.
- [7] Todėl Laiške filipiečiams rašoma: *Esu tikras, kad tas, kuris jumyse pradėjo šį gerą darbą, jį ir pabaigs iki Kristaus Jėzaus dienos* (Fil 1,6); ir paskutinėje Pirmojo Petro laiško dalyje: *O visų malonių Dievas, pašaukęs jus į savo amžinąją garbę Kristuje, pats jus, trumpai pakentėjusius, išstobulins, sutvirtins, pastiprins, pastatys ant tvirto pagrindo* (1 Pt 5,10).
- [8] Be to, Šventajame Rašte yra daugybė maldų, kuriomis Dievo prašoma ištvermės, – pavyzdžiui, Psalmėje: *Tavo įstatymo keliu ėjo mano žingsniai, nuo jo mano kojos niekad nenuklydo* (Ps 17,5); ir Antrajame laiške tesalonikiečiams: *O pats mūsų Viešpats Jėzus Kristus ir Dievas, mūsų Tėvas, pamilęs mus ir maloningai suteikęs mums amžinos paguodos ir geros vilties, tesuramina jūsų širdis ir tesustiprina kiekvienam geram darbui ir žodžiui* (2 Tes 16,17). To paties prašoma ir Viešpaties maldoje, ypač tariant žodžius *teateinie Tavo karalystė*, nes Dievo karalystė mums neat eis, jeigu neištversime gėryje. Tačiau pajuokos vertas būtų prašymas to, ko Dievas neduoda. Vadinasi, žmogaus ištvermė yra iš Dievo.
- [9] Tuo pašalinama klaida Pelagijo šalininkų, kurie teigė, kad norint ištverti gėryje, žmogui pakanka jo laisvo apsisprendimo ir jokios malonės pagalbos nereikia.

[10] Tačiau reikia žinoti, kad net ir tas, kuris turi malonę, prašo Dievą, kad jis padėtų išverti gėryje, nes tiek laisvas apsisprendimas, tiek mums įdiegtas įprotis nėra pakankami tam, kad išvertume gėryje nesant išorinės Dievo pagalbos. Juk tie, Dievo valia mums įdiegti įpročiai, nors laisvą apsisprendimą jie įtvirtina gėryje, tačiau iš laisvo apsisprendimo nepašalina galimybės pajudėti blogio link. Todėl, kai sakome, kad žmogui, norint iki pabaigos išverti gėryje, reikia malonės pagalbos, turime omeny ne tai, kad virš anksčiau suteiktos gėrio darymo įpročių malonės iš aukščiau būtų duota dar viena malonė – galimybė išverti, bet turime omeny tai, kad turint visus dovanotus įpročius, žmogui dar reikia dieviškosios, iš išorės valdančios apvaizdos pagalbos.

CLVI SKYRIUS

KAD TAS, KURIS PER NUODĖMĘ MALONĘ PRARADO,
GALI PER MALONĘ VĒL JĄ ATGAUTI

- [1] Dėl viso to akivaizdu, kad žmogus, net jeigu jis neištvėrė ir nusidėjo, malonės padedamas gali sugrįžti į gėrį.
- [2] Juk tai pačiai galiai priklauso ir palaikyti organizmo sveikatą, ir ją sugrąžinti pasiligojimo atveju, nes kaip dėl prigimtinės galios sveikata palaikoma kūne, taip dėl tos pačios prigimtinės galios prarasta sveikata sugrąžinama. Bet jau parodyta, kad žmogus išveria gėryje dėl dieviškosios malonės. Vadinasi, jeigu jis per nuodėmę parkrito, tai padedamas malonės gali atsistoti.
- [3] Dar. Veiksny, kuriam nereikia iš anksto paruošto veiklos objekto, gali palikti savo padarinį bet kaip sutvarkytame objekte. Todėl Dievas, kurio veiklai nereikia jokio iš anksto paruošimo objekto, gali visiškai neparuoštam objektui suteikti prigimtine formą: pavyzdžiui, aklajam duoti regėjimą, atgaivinti mirusįjį ir daryti kitus panašius dalykus. Bet kaip jam nereikia, kad kūniškas objektas būtų atitinkamai paruoštas, taip nereikia ir valios nuopelno, kad suteiktų malonę, nes kaip jau buvo parodyta³, ji duodama neatsižvelgiant į jokių nuopelnus. Vadinasi, nuodėmę pašalinančią pašvenčiamąją malonę Dievas gali suteikti net ir tam, kuris per nuodėmę malonę prarado.
- [4] Toliau. Žmogus negali sau susigrąžinti tik tų prarastų dalykų, kurie jam atiteko gimstant: pavyzdžiui, prigimtinių galių ir kūno organų, nes jis negali gimti iš naujo. Tačiau pašvenčiamoji malonės pagalba žmogui suteikiama ne gimstant, o tada, kai jis jau yra. Todėl jam per nuodėmę praradus malonę, ji gali būti jam vėl sugrąžinta, kad sunaikintų nuodėmę.
- [5] Taip pat jau parodyta⁴, kad malonė yra tam tikro įpročio nuostata sieloje. Tačiau per veiklą įgyti įpročiai, juos praradus, per tą pačią veiklą gali būti atgauti. Tad tuo labiau žmogų su Dievu jungianti ir iš nuodėmės vaduojanti malonė, ją praradus, gali būti dieviškąja veikla sugrąžinta.

- [6] Be to. Dievo veikloje nėra nieko bergždžio, taip ir gamtos veikloje, nes gamta šią ypatybę gavo iš Dievo. O kas nors būtų judinamas tuščiai, jeigu negalėtų pasiekti judėjimo tikslo. Tad būtina, kad gimęs būti judinamu į tam tikrą tikslą, turėtų galimybę tą tikslą pasiekti. Bet į nuodėmę puolęs žmogus tol, kol esti šiame gyvenime, turi galimybę būti pajudintas gėrio link – šios galimybės ženklai yra gėrio troškimas ir sielvertas dėl blogio, žmoguje pasiliekančys net nusidėjęs. Todėl nusidėjęs žmogus turi galimybę vėl sugrįžti į gėrį, kurį malonė žmoguje daro.
- [7] Toliau. Gamtoje nėra tokios pasyviosios galios, kurios natūrali aktyvioji galia negalėtų aktualizuoti. Tuo labiau nėra tokios žmogaus sieloje galios, kurios dieviškoji aktyvioji galia negalėtų aktualizuoti. Tačiau net ir nusidėjęs žmogaus sieloje yra galimybė gėriui, nes nuodėmė neatima tų prigimtinių galių, kurios sielą kreipia į jos gėrį. Todėl dieviškąją galia ji gali būti sugražinta į gėrį. Ir taip malonės padedamas žmogus gali pasiekti nuodėmių atleidimą.
- [8] Todėl Izaijo knygoje rašoma: *Nors jūsų nuodėmės ir yra raudonos it kraujas, jos gali tapti baltos kaip vilna* (Iz 1,18); ir Patarlių knygoje: *meilė uždengia visas kaltes* (Pat 10,12). To paties mes kasdien ir ne veltui prašome Viešpatį sakydami: *ir atleisk mums mūsų kaltes*.
- [9] Tuo pašalinama klaida novationų⁵, teigusių, kad tos nuodėmės, kurias žmogus padaro po krikšto, negali būti atleistos.

CLVII SKYRIUS

KAD ŽMOGUI NUODĖMĖ GALI BŪTI ATLEISTA TIK PER MALONĘ

- [1] Remiantis tuo, kas jau pasakyta, galima parodyti, kad iš mirtinos nuodėmės žmogus gali pakilti tik per malonę.
- [2] Mat mirtina nuodėmė žmogus nukreipiamas nuo galutinio tikslo. O į galutinį tikslą žmogus nukreipiamas tik per malonę. Vadinas, vien tik per malonę žmogus gali pakilti iš nuodėmės.
- [3] Dar. Ižeidimą pašalina tik meilė. Tačiau darydamas mirtiną nuodėmę žmogus ižeidžia Dievą: juk sakoma, kad Dievas nekenčia nusidėjęlių, nes nori iš jų atimti galutinį tikslą, kurį ruošia tiems, kuriuos myli. Todėl iš mirtinos nuodėmės žmogus gali pakilti tik per malonę, kuri atsiranda per tam tikrą Dievo ir žmogaus draugystę.
- [4] Šiam teiginiui patvirtinti galima pasitelkti visus apie malonės būtinybę anksčiau išsakytus argumentus.
- [5] Todėl Izaijo knygoje rašoma: *Aš, aš – tas, kuris dėlei savo naikina tavo nusižengimus, – aš tavo nuodėmių neatsiminsiu* (Iz 43,25); ir Psalmėje: *Tu atleidi savo tautos kaltę, sunaikini visas jų nuodėmes* (Ps 85,3).
- [6] Tuo paneigiama klaida Pelagijo šalininkų, kurie teigė, kad savo laisvu apsisprendimu žmogus gali pakilti iš nuodėmės.

CLVIII SKYRIUS

KAIP ŽMOGUI ATLEIDŽIAMA NUODĖMĖ

- [1] Bet kadangi žmogus negali nuo vienos priešybės pereiti prie kitos nenutoldamas nuo pirmosios, tai, kad žmogus malonės padedamas sugrįžtų į teisingumo būseną, būtina, kad jis nutoltų nuo nuodėmės, per kurią nuo teisingumo nukrypo. Ir kadangi žmogų į galutinį tikslą pirmiausia nukreipia arba nuo jo nutolina valia, tai būtina, kad žmogus ne tik išoriniu veiksniu atsitrauktų nuo nuodėmės liaudamasis ją daręs, bet taip pat, kad jos atsižadėtų ir savo valia per malonę iš nuodėmės pakiltų. Tačiau žmogus savo valia nuo nuodėmės nutolsta, jei dėl padarytos atgailauja ir pasižada ateityje jos vengti. Todėl būtina, kad iš nuodėmės pakylantis žmogus dėl padarytos nuodėmės atgailautų ir pasižadėtų ateityje jos vengti. Juk jeigu nepasižadėtų susilaikyti nusidėti, tai nuodėmė pati savaimė nebūtų priešinga valiai. O jeigu norėtų nedaryti nuodėmės ateityje, bet nesieltartautų dėl praeityje padarytos, tai ta jau padaryta nuodėmė nebūtų priešinga jo valiai. Tačiau tas judėjimas, kuriuo nuo ko nors nutolstama, yra priešingas tam judėjimui, kuriuo prie ko nors kito artėjama: pavyzdžiui, balinimas yra priešingas juodinimui. Todėl reikia, kad valia nutoltų nuo nuodėmės judėjimu, priešingu tam, kuriuo ji buvo nukreipta į nuodėmę. O į nuodėmę ji buvo nukreipta žemesniųjų dalykų geismu ir jų teikiamu malonumu. Vadinasi, reikia, kad nuo nuodėmės nutoltų per tam tikras, už padarytą nuodėmę skirtas bausmes, nes kaip valia malonumu buvo patraukta sutikti su nuodėme, taip bausmėmis sutvirtinta bjaurėtis nuodėme.
- [2] Taip pat. Matome, kad net ir neprotingus gyvūnus nuo didžiausių malonumų atitraukia mušimo skausmas. Tačiau tiems, kurie pakyla iš nuodėmės, nepakanka, kad jie nekęstų praeityje padarytos nuodėmės, bet reikia, kad jie ir būsimų vengtų. Todėl tinka, kad už nuodėmę būtų baudžiami taip, kad jų pasižadėjimas vengti nuodėmės būtų sustiprintas.
- [3] Be to. Tai, ką įgyjame darbu ir kančia, labiau vertiname ir rūpestingiau saugome. Todėl tie, kurie pinigus uždirba savo darbu, mažiau išlaidauja, negu tie, kuriems jie atiteko be darbo iš tėvų arba kuriuo nors kitu būdu. Tačiau iš nuodėmės kylančiam žmogui labiausiai būtina kuo rūpestingiausiai saugoti Dievo malonę ir meilę, kuriuos prarado nusidėdamas dėl nerūpestingumo. Todėl tinkama, kad darbą ir bausmę patirtų už padarytas nuodėmes.
- [4] Dar. Teisingumo tvarka reikalauja, kad už nuodėmę būtų skiriama bausmė. O dėl daiktų tvarkos palaikymo pasireiškia viešpataujančio Dievo išmintis. Vadinasi, Dievo gerumas ir šlovė pasireiškia tuo, kad už nuodėmę skiriama bausmė. Tačiau nusidėjęs, darydamas nuodėmę, veikia prieš Dievo nustatytą tvarką pažeisdamas Dievo įstatymus. Todėl tinka, kad jis atsilygintų save bausdamas už tai, jog anksčiau nusidėjo, nes šitai jis visiškai išsivaduotų iš netvarkos, į kurią buvo papuolęs.
- [5] Todėl akivaizdu, kad po to, kai žmogus per malonę gauna nuodėmės atleidimą ir sugrįžta į malonės būseną, būna Dievo teisingumo įpareigotas dėl padarytos

nuodėmės atlikti tam tikrą bausmę. Jeigu jis savo paties valia tą bausmę atlieka, tai sakoma, kad tuo jis Dievą patenkina tiek, kiek darbu ir kančia save bausdamas už padarytą nuodėmę laikosi Dievo nustatytos tvarkos, kurią pažeidė vadovaudamasis savo paties valia ir darydamas nuodėmę. Bet jeigu jis tos bausmės nenori atlikti, tai tam, kad dieviškajai apvaizdai pavaldūs dalykai neliktų nesutvarkyti, tą bausmę jam skiria Dievas. Ir tokia bausmė nevadinama patenkinama, nes nėra paties kenčiančiojo pasirinkta, bet vadinama apvalančiąja, nes kitam baudžiant, tai, kas buvo netvarkinga, sugražinama į deramą tvarką. Todėl Pirmajame laiške korintiečiams apaštalas rašo: *Jei mes patys save tyrinėtume, nebūtume teisiami. O kai Viešpats mus teisia, tai ir pabaudžia, kad nebūtume pasmerkti kartu su pasauliu* (1 Kor 11,31–32).

- [6] Tačiau reikia turėti omeny, jog jei siela palieka nuodėmę, tai pasidarygėjimas ja ir atsidavimas Dievui gali būti toks stiprus, kad jokiai bausmei nelieka būtinybės. Mat iš to, kas jau pasakyta, galima spręsti, jog po nuodėmės atleidimo patiriama bausmė yra būtina tam, kad bausme pataisyta žmogaus siela stipriau prisiglaustų prie gėrio, nes bausmė yra tam tikras vaistas, ir kad teisingumo tvarkai tarnautų, nes tas, kuris nusidėjo, yra baudžiamas. Bet meilė Dievui yra pakankama tam, kad žmogaus siela įsitvirtintų gėryje, ypač jeigu ji yra karšta, o pasidarygėjimas anksčiau padarytu nusikaltimu, jeigu jis yra stiprus, lemia didelę kančią. Todėl karšta meilė Dievui ir neapykanta padarytai nuodėmei pašalina patenkinamos arba apvalomosios bausmės būtinumą. O jeigu toji meilė ir neapykanta nėra pakankamai stiprios, kad bausmę visiškai pašalintų, tai kuo jos yra stipresnės, tuo mažesnės bausmės pakanka.
- [7] Tai, ką už mus mūsų draugai daro, atrodo, mes patys darome, nes draugystės jausmas iš dviejų daro vieną, ypač meilės jausmas. Todėl žmogus tiek asmeniškai, tiek ir per kitą žmogų gali patenkinti Dievą, ypač jei tai padaryti būtina. Mat ir bausmę, kurią kenčia jo draugas, žmogus supranta taip, tarsi kentėtų jis pats. Taigi jis bausmės neišvengia, jei kenčia užjausdamas draugą, ir tuo labiau, kuo labiau pats yra draugo kančių priežastis. Ir be to, meilės jausmas to, kuris kenčia už draugą, Dievą labiau tenkina negu kančia už save patį, nes pirmoji kyla iš meilės, o antroji – iš būtinybės. Iš to darome išvadą, kad vienas už kitą gali patenkinti Dievą, jei abu esti meilėje. Todėl Laiške galatams apaštalas rašo: *Nešiokite vieni kitų naštas, ir taip įvykdysite Kristaus įstatymą* (Gal 2,6).

Literatūra ir nuorodos

¹ Aristoteles, *Physica* VIII, 6 (258b13–259a 8).

² Tomas Akvinietis, *Suma prieš pagonis*, trečioji knyga, *Logos* 93, 2017, sk. 147, p. 142–143.

³ Ten pat, sk. 149, p. 145–146.

⁴ Ten pat, sk. 150, p. 146–148.

⁵ Žr. St. Augustine, *De haeresibus* 38 (PL 42, 32).

Iš lotynų kalbos vertė prof. dr. Gintautas VYŠNIAUSKAS,
Klaipėdos universitetas

Versta iš S. Thomae de Aquino *Summa contra gentiles*, Romae,
Apud sedem commissionis Leoninae et apud libreriam Vaticanas, Desclee et C. Herder, 1934.